

Stasiak-Cyran, Marta

Wyniki szóstego sezonu badań na osadzie kultury przeworskiej w Nieszawie Kolonii, stanowisko 5, pow. Opole Lubelskie

---

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 98-106

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARTA STASIAK-CYRAN

WYNIKI SZÓSTEGO SEZONU BADAŃ NA OSADZIE KULTURY PRZEWORSKIEJ W NIESZAWIE KOLONII STANOWISKO 5, POW. OPOLE LUBELSKIE

W sezonie 2000¹ zbadano kolejny fragment osady na północ od obszaru już rozpoznanego w latach poprzednich oraz dokończono eksplorację obiektu 59 – domostwa, którego północno-zachodnia część pozostała w ubiegłym roku poza zasięgiem wykopów. Odsłonięto obszar 121,5 m² powierzchni stanowiska (ryc. 1).

W wyniku tych badań potwierdzona została wielkość całkowita obiektu 59 – wynosząca łącznie 56 m². Jest on największym z dotychczas odkrytych na stanowisku 5 w Nieszawie Kolonii. Domostwo zostało zbudowane na planie prostokąta o zaokrąglonych narożnikach, dłuższymi bokami ustawionego wzdłuż osi NW-SE (ryc. 2A).

Chaty przekraczające powierzchnię 50 m² należą w kulturze przeworskiej do rzadkości. Jest to spowodowane między innymi zmianami w strukturze społecznej, a także ogólną tendencją do przemieszczania się grup ludzkich – zwłaszcza od początku późnego okresu rzymskiego – co nie sprzyjało budownictwu o dużej powierzchni (I. Jadczykowa 1983, s. 192).

W obrębie i na zewnątrz wzdłuż ścianek domostwa nr 59 odkryto w łącznie 38 dołków postłupowych. Ślady po słupach układają się w trzy szeregi wzdłuż osi NW-SE. Najprawdopodobniej można wśród nich wyróżnić słupy w konstrukcji podstawowej oraz słupy uzupełniające konstrukcję, tak jak to zrobiono w budowli halowej w Wólce Łasieckiej (W. Bender, 1960, s. 115; W. Bender, W. Barankiewicz 1962, s. 24n.). Podobnie jak tam, środkowy rząd słupów mógł być rezultatem napraw osiadającej z biegiem czasu na piaszczystym gruncie ciężkiej budowli. Dodatkowe słupy służyły wzmocnieniu dachu jak i niektórych partii ścian. Tym można by tłumaczyć dość nieregularny zarejestrowany układ dołków postłupowych w obiekcie 59 oraz bardzo bliskie umiejscowienie obok siebie niektórych z nich (ryc. 2A).

Eksploracja północno-zachodniej części obiektu 59 w obrębie wykopu 5A dostarczyła dużej ilości fragmentów cera-

miki naczyniowej, w tym między innymi niemal kompletną czarkę o gładkich czarnych powierzchniach (ryc. 3a). Na podstawie ubiegłorocznych znalezisk datowanie obiektu można umieścić w obrębie faz B_{2b} – C_{1a} (M. Stasiak-Cyran 2000, s. 87, 93).

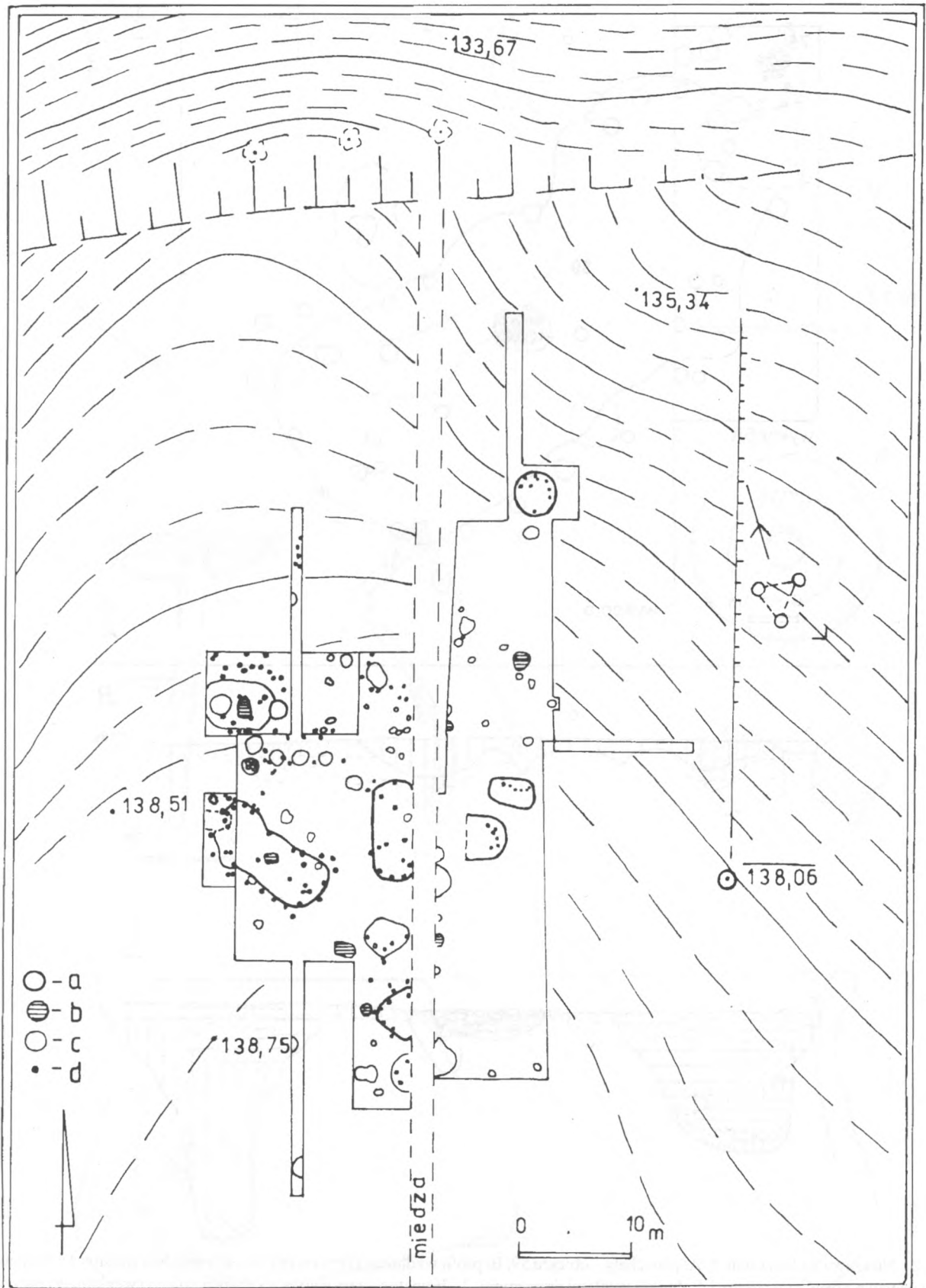
Odkryta chata wielkością oraz cechami konstrukcyjnymi przypomina obiekty z osady w Poświętnem, budynek 8 (J. Pyrgała 1972, s. 132 n., ryc. 29) oraz Opatowie, stanowisko 6, chata 3 (M. Mączyńska 1976, s. 43, 45 ryc. 1; 1982, s. 186).

W wykopie 5A, obok północno-zachodniego narożnika obiektu 59, wystąpił także bruk kamienny – obiekt 75. Brak śladów węgla drzewnych i popiołu nie pozwala na określenie go mianem paleniska. Jego funkcja pozostaje nieznaną. Być może do wyjaśnienia tej kwestii przyczyniłoby się dalsze rozpoznanie strefy na zachód i północ od wykopu 5A, co jednak zwłaszcza w przypadku kierunku zachodniego jest utrudnione z uwagi na obecność w pobliżu stanowiska sadu owocowego (ryc. 1).

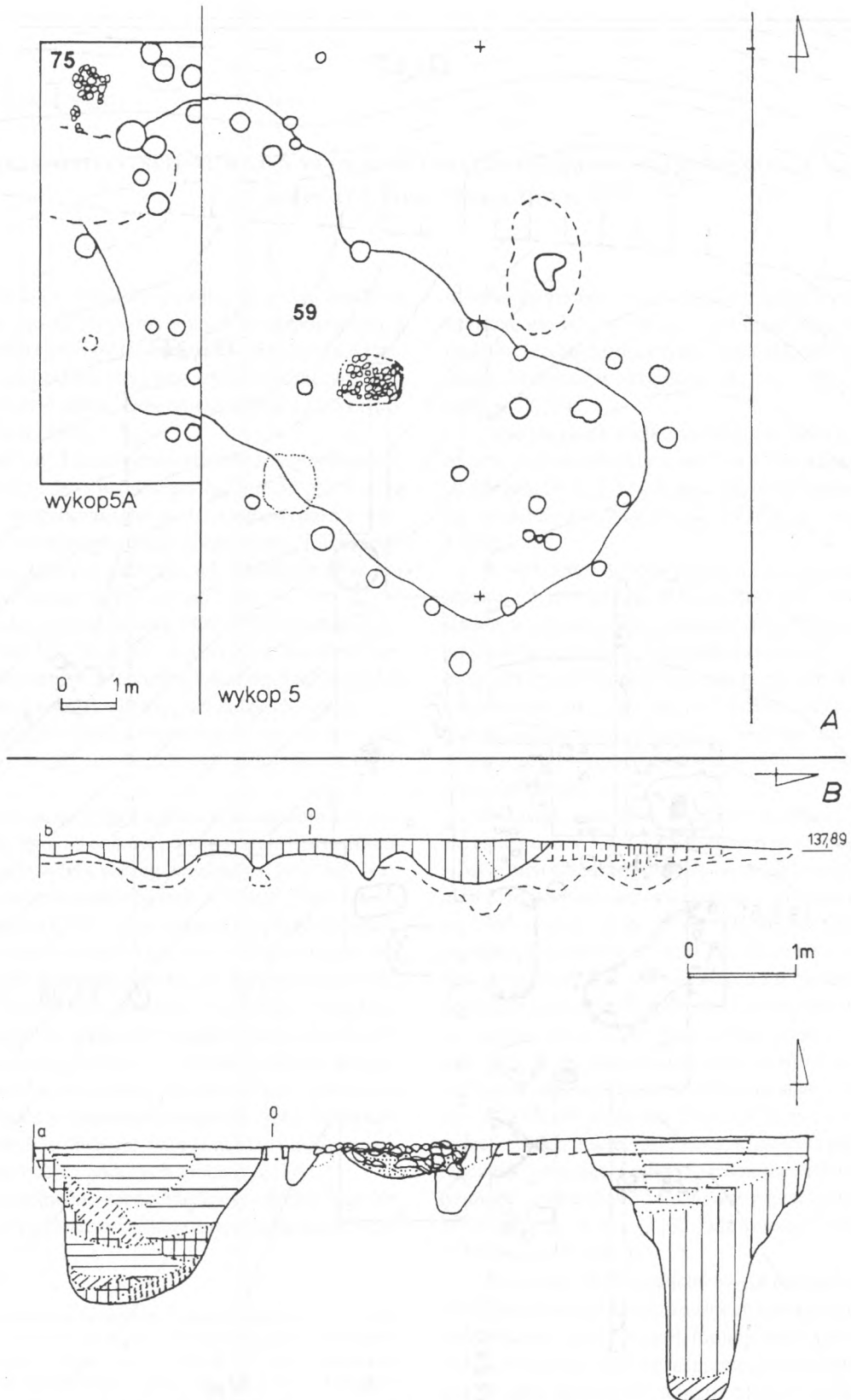
Pozostałe odkryte w bieżącym sezonie obiekty należy określić mianem jam o gospodarczym charakterze. Większość z nich charakteryzowały niewielkie rozmiary, średnio około 1 m powierzchni i miąższość wypełnienia od około 0,6 do 1,0 m – jamy 70, 71, 72A, 72B, 73, 74. Jamy zawierały głównie fragmenty ceramiki i kości zwierzęce. Do najciekawszych znalezisk pochodzących z tych obiektów należy narzędzie kościane, tak zwany miecz służący do przybijania nici wątku w procesie tkania znaleziony w jamie 72A (ryc. 4b). To oryginalne narzędzie znane jest ze stanowisk na Kujawach (np. Krusza Zamkowa stan. 3, Konary stan. 28 – A. Cofta-Broniewska 1979, s. 110, ryc. 5). Analogiczne narzędzia o charakterystycznym kształcie i podobnie użytej części pracującej odkryto także na terenie osady w Piwonicach: w budynku 54 datowanym na III/IV w. n.e. i budynku 66 z III w. n.e. (J., K. Dąbrowscy 1968, s. 467 tabl. XVII: 10, s. 473 tabl. XX: 7).

W sezonie 2000, za najciekawsze odkrycie należy uznać dwie jamy tworzące wraz ze zlokalizowanym tuż obok nich paleniskiem jeden zespół funkcjonalny określony jako obiekt 69. Jamy – koliste na planie, obie o średnicach 2 m – sięgały głębokości 1,73 m (jama M) i 2,73 m (jama A) (ryc. 2B, 5). Zawierały niewielką, jak na swoje rozmiary, ilość materiału zabytkowego: ceramiki i kości zwierzęcych. Charakterystyczne jest występowanie w ich obrębie polepy, tak zwanej konstrukcyjnej. Oprócz jam, w obiekcie 69 wyróżniono układ dołków postłupowych otaczających je i palenisko znaj-

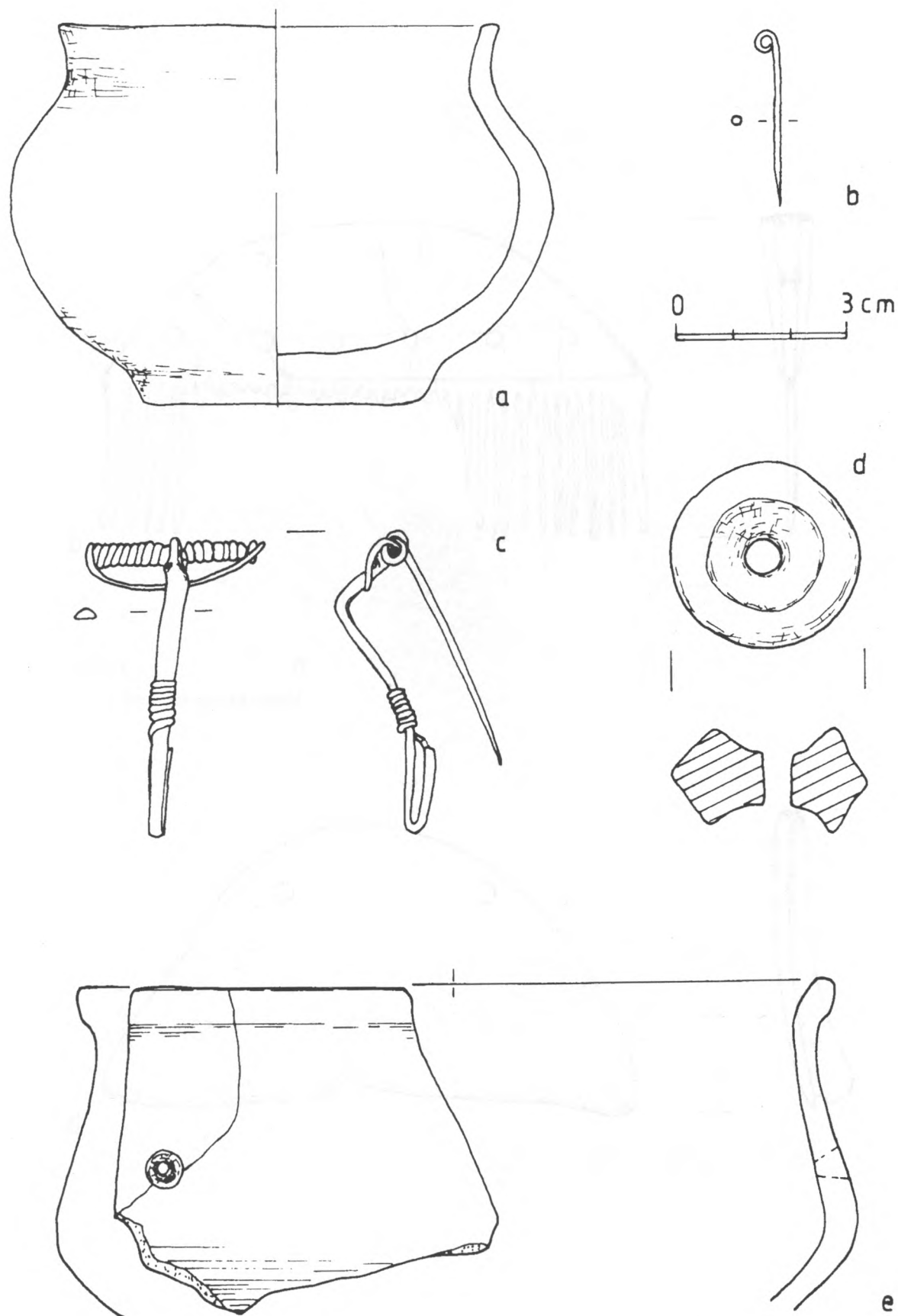
¹ Nieszawa Kolonia stanowisko 5 zostało odkryte w 1979 roku w trakcie badań powierzchniowych. Pierwsze sondażowe wykopaliska przeprowadzono w roku 1986. Po dziesięciu latach rozpoczęto badania wykopaliskowe o charakterze ratowniczym. W kolejnych sezonach prowadzili je pracownicy Działu Archeologii Muzeum Lubelskiego: mgr mgr Anna Kloss (1986), Waleria Misiewicz (1996-97), Marta Polańska (1996) i Marta Stasiak-Cyran (1998-2000). Badania finansowano z funduszy Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W roku 2000 swego wsparcia udzieliły także Katedra Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz władze Gminy Józefów nad Wisłą

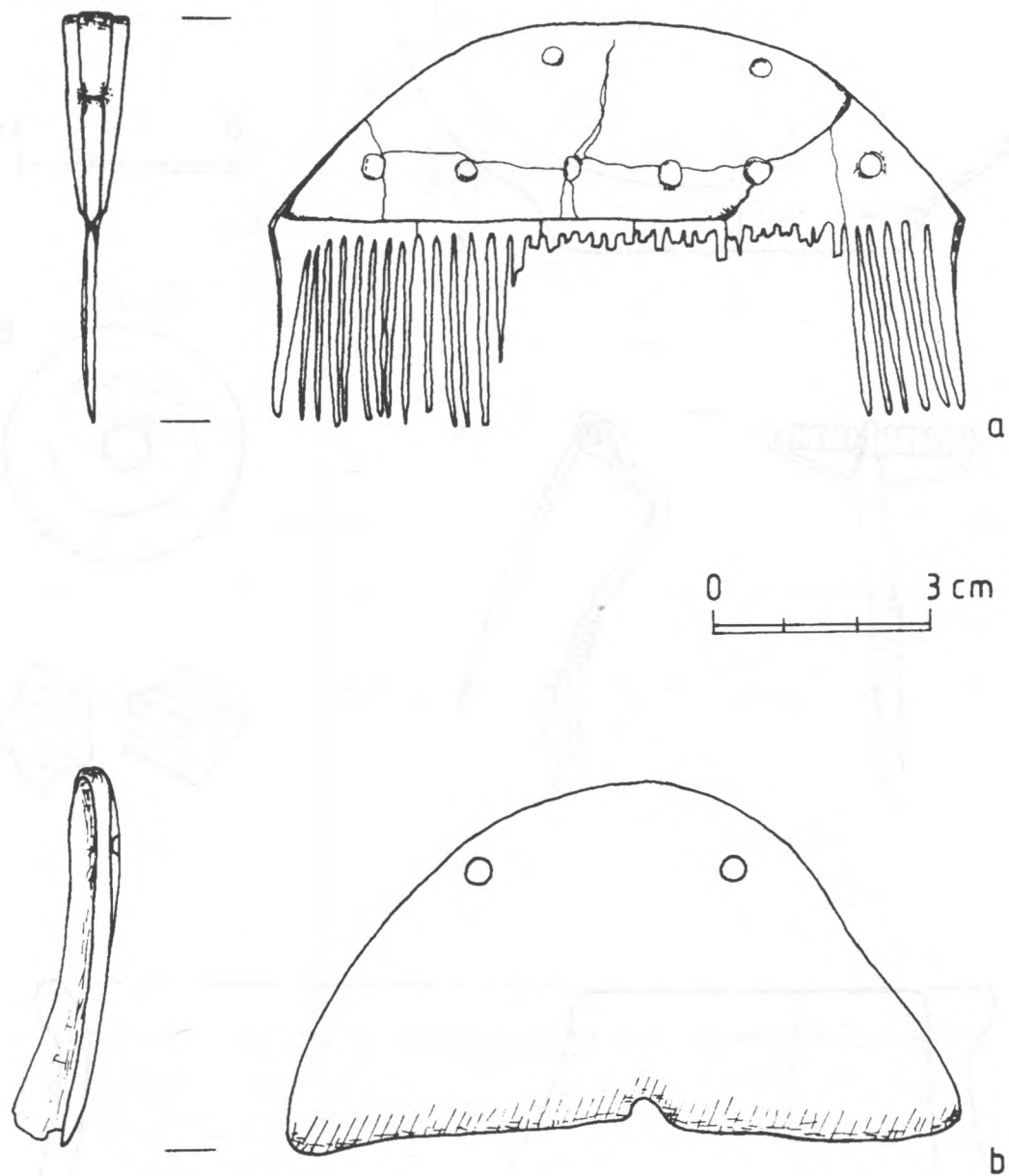
Ryc. 1. Nieszawa Kolonia stan. 5. Plan wykopów i obiektów – badania 1996-2000: a – obiekty mieszkalne; b – paleniska; c – inne obiekty (jamy, obiekty gospodarcze); d – dołki postłupowe.

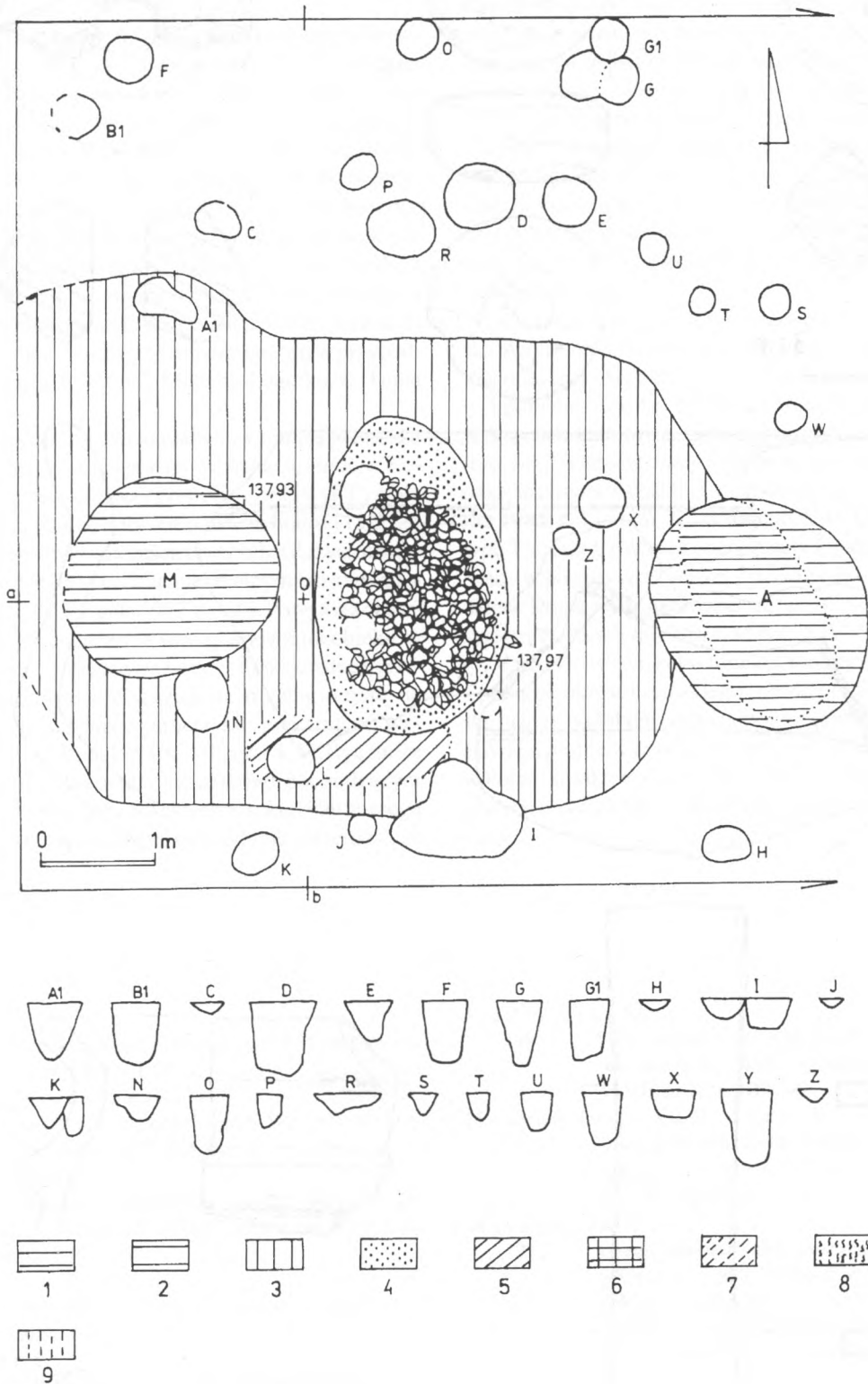
Ryc. 2. Nieszawa Kolonia stan. 5. A/ plan chaty – obiektu 59; B/ profil wzdłużny i poprzeczny obiektu 69. Opis warstw: 1 – brunatno-szara warstwa z bryłkami polepy i drobnymi węglami drzewnymi; 2 – brunatno-szara warstwa z drobną polepą i węglami drzewnymi; 3 – ciemnobrunatna warstwa z drobnymi węglami drzewnymi i plamkami polepy; 4 – szara warstwa z węglami drzewnymi i polepą; 5 – ciemnoszara warstwa z jasnożółtymi plamkami piasku i węglami drzewnymi; 6 – ciemnobrunatna warstwa z plamkami żółtego piasku, drobnymi węglami drzewnymi; 7 – brunatna warstwa gliniasta; 8 – ciemnoszara warstwa z drobnymi węglami drzewnymi; 9 – brunatno-szara warstwa z drobnymi węglami drzewnymi i plamkami polepy.

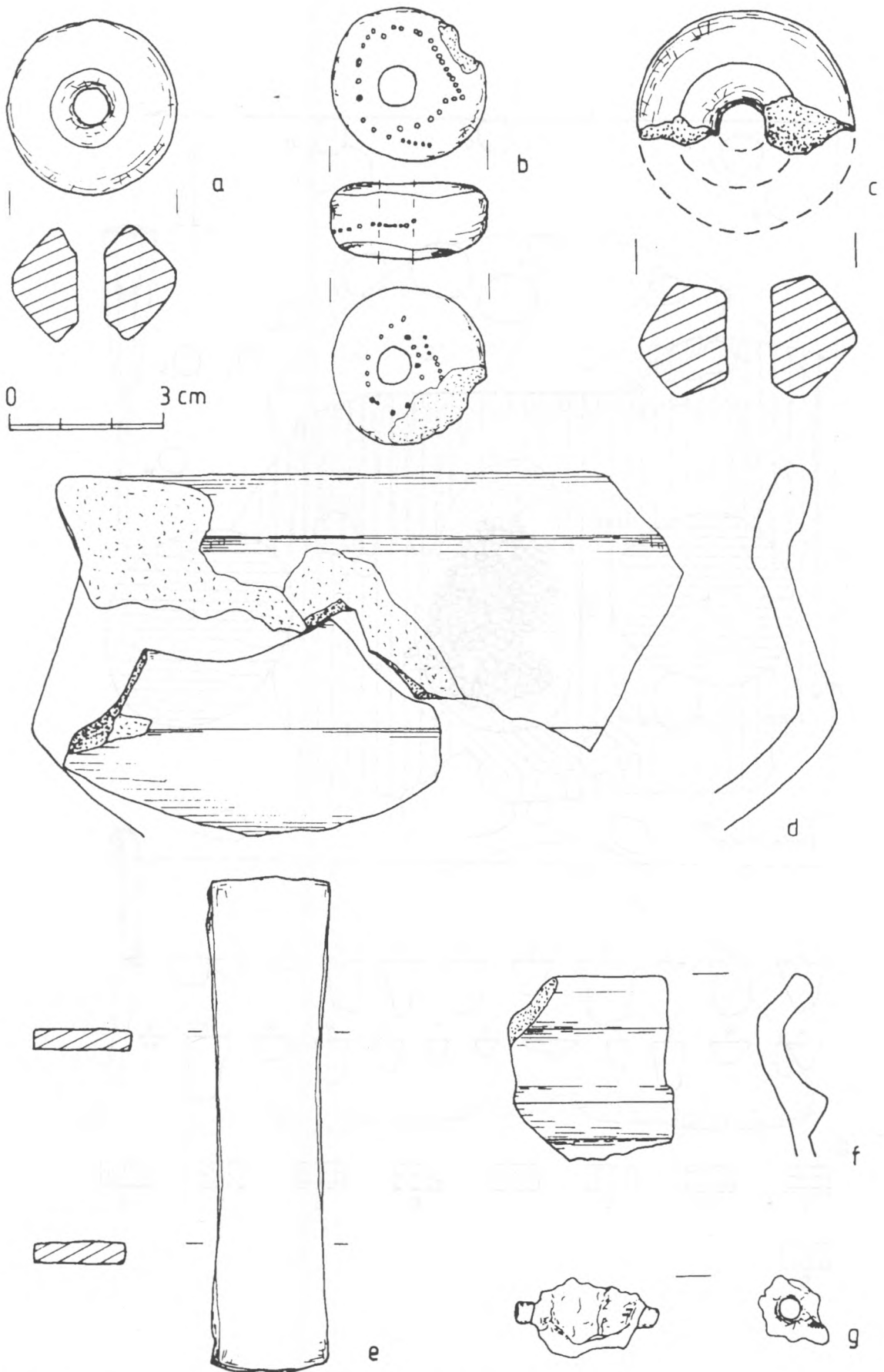
Ryc. 3. Nieszawa Kolonia stan. 5. Obiekt 59: a – glina; b – brąz; obiekt 75: e – glina; luźne, wykop 5A: c – brąz, d – glina.

Ryc. 4. Nieszawa Kolonia stan. 5. Luźne, wykop 5A: a – róg; obiekt 72A: b – róg.

Ryc. 5. Nieszawa Kolonia stan. 5. Obiekt 69 (jamy A i M oraz palenisko) na poziomie 38 cm.

Ryc. 6. Nieszawa Kolonia stan. 5. Obiekt 69: a-d, f—glina; e, g—żelazo.

dujące się w centralnej części. Palenisko posiadało bruk kamienny o wymiarach 2,0 x 1,4 m oraz otoczkę z dość zwartej warstwy polepy. Polepa znajdowała się także nad brukiem kamiennym (ryc. 5).

Paleniska, którym towarzyszyła jakaś konstrukcja drewniana odkryto na stanowisku 4 w Opatowie (M. Mączyńska 1973, s. 97, 109) i na stanowisku 6 w tej samej miejscowości (M. Mączyńska 1982, s. 189). W Wólce Łasieckiej paleniska (piece?) nie posiadały prawdopodobnie kopuł lecz mogły mieć ścianki boczne nadbudowywane powyżej pierwotnego poziomu podłogowego (W. Bender, W. Barankiewicz 1962, s. 26). Taka interpretacja wyjaśniałaby obecność polepy w konstrukcji paleniska z obiektu 69. Natomiast duża ilość gruzu glinianego – polepy – obecna w wypełniakach jam A i M może być pozostałością izolacji naziemnych konstrukcji, tak jak miało to miejsce między innymi w przypadku jam na osadzie w Ryttrze (R. Madyda-Legutko, K. Tunia 1993, s. 37).

Zespoły złożone z jam (magazynowych?) i paleniska z towarzyszącą im konstrukcją słupową znane są z osad w Kołozębii i Poświętnem: obiekty gospodarcze 1 i 4 (J. Pyrgała 1972, s. 137, 142). Zajmowały one powierzchnie od 15 do 25 m². Zlokalizowane były najczęściej w pobliżu dużych obiektów słupowych o przeznaczeniu mieszkalnym lub mieszkalno-produkcyjnym (J. Pyrgała 1972, s. 156). Powyższa obserwacja znajduje potwierdzenie w rozplanowaniu obiektów w Nieszawie (ryc. 1). Tego typu zespoły funkcjonalne bywają różnie interpretowane. Wskazuje się, między innymi, na ich zastosowanie jako piece garncarskie, piekarnicze, wapiennicze (np. H. Wiklak 1983, s. 170, ryc. 4, 5). Być może analizy specjalistyczne oparte na materiale pochodzącym z obiektu 69 oraz grupy jam odkrytych w roku 1999 pomogą określić ich funkcję. Na razie można jedynie stwierdzić, że

służyły one najprawdopodobniej codziennym, doraźnym celom.

Poddane analizie archeozoologicznej zwierzęce szczątki kostne z wyżej wymienionych obiektów wskazują, że dominującą rolę w hodowli zwierząt na osadzie w Nieszawie Kolonii odgrywało bydło. Pozostałe gatunki ssaków były mniej liczne. Występowanie przedstawicieli gatunków dzikich wskazuje, że ludność osady pozyskiwała mięso nie tylko z hodowli, lecz także z polowań. Uzupełnienie diety stanowiły również ryby. W obiekcie 69 wśród oznaczalnych do gatunku kości i ich fragmentów (33,7%) stwierdzono obecność czterech gatunków ssaków: krowy (13,3%), świni (10,8%), owcy/kozy (3,6%) i jelenia (6,0%) (T. Wiszniowska, P. Socha, K. Sefaniak 2001).

Datowanie zespołu 69 złożonego z dwóch jam i paleniska a także obiektu 75 – ze względu na obecność ceramiki tocznej (ryc. 3e; 6d, f), należy umieszczać najwcześniej w 2 połowie III w n.e. Podobną chronologię ma znaleziona w warstwie kulturowej zapinka brązowa typu Almgren 162 (ryc. 3c). Na terenie osady kultury przeworskiej taka zapinka odkryta została w chacie XV w Siemiechowie (M. Jażdżewska 1985, s. 124 tabl. X: 4). Trójplytowy grzebień rogowy typu Thomas I, również pochodzący z warstwy kulturowej osady w Nieszawie (ryc. 4a) ma swój odpowiednik na osadzie w Krasiczynie datowanej na fazy C_{1a}-C_{1b} okresu rzymskiego (W. Paradyło 1999, s. 46 tabl. XIV: 1; s. 83).

Odkryte w tym roku obiekty i materiały pochodzące z późnego okresu rzymskiego (obiekty 69 i 75 oraz znalezione luźne), podobnie jak znaleziska z sezonu 1999, na nowo stawiają problem schyłku osadnictwa kultury przeworskiej w Polsce środkowo-wschodniej, które w świetle dotychczasowych badań zanikło z początkiem młodszego okresu rzymskiego.

LITERATURA

- Bender W.
1960 Zagadkowa budowla z pierwszych wieków naszej ery, ZOW, t. 26, s. 112-119.
- Bender W., Barankiewicz W.
1962 Osada z okresu rzymskiego w Wólce Łasieckiej, pow. Łowicz, APol., t. 7, z. 1, s. 7-106.
- Cofa-Broniewska A.
1979 Grupa kruszańska kultury przeworskiej. Ze studiów nad rozwojem regionalizmu społeczeństw Kujaw, Poznań.
- Dąbrowscy J. i K.
1968 Osada lateńsko-rzymska we wsi Piwonice, pow. Kalisz, Mat. Star., t. 11, s. 423-505.
- Jadczykowska I.
1983 Budownictwo mieszkalne ludności kultury przeworskiej na obszarze Polski, PMMAE, t. 28 (1981), s. 109-247.
- Jażdżewska M.
1985 Najciekawsze obiekty na stanowisku kultury przeworskiej w Siemiechowie nad górą Wartą, PiM-MAiE, nr 32, s. 109-142.
- Madyda-Legutko R., Tunia K.
1993 *Rytro. Karpacka osada z okresu wędrówek ludów*, „Zeszyty Naukowe UJ Prace Archeologiczne”, z. 57, Kraków.
- Mączyńska M.
1973 Osada ludności kultury łużyckiej i przeworskiej w Opatowie, pow. Kłobuck, st. 4, „Fontes Archaeologici Posnaniensis”, vol. 23, s. 97-117.
1976 Opatów, district of Kłobuck, site 6 (A settlement of the Roman Period), Recherches Archéologiques de 1974, s. 43-47.
1982 Badania osady z okresu rzymskiego w Opatowie, stan. 6, woj. Częstochowa, w latach 1971-1980, Spr. Arch., t. 34, s. 183-199.

- Misiewicz W.
1998 Wyniki badań osady kultury przeworskiej w Nieszawie Kol. stan. 5, gm. Józefów, woj. lubelskie, APŚ, t. 3, s. 110-117.
- Misiewicz W., Polańska M.
1997 Wstępne wyniki badań osady kultury przeworskiej w Nieszawie Kolonii, stan. 5, woj. lubelskie, APŚ, t. 2, s. 106-112.
- Paradyło W.
1999 Materiały z osady wielokulturowej w Krasiczynie, stan. 1, MSROA, t. 20, s. 23-87.
- Pyrgała J.
1972 *Mikroregion osadniczy między Wisłą a dolną Wkrą w okresie rzymskim*, Warszawa-Wrocław-Kraków.
- Stasiak-Cyran M.
1999 Wyniki czwartego sezonu badań na osadzie kultury przeworskiej w Nieszawie Kolonii, stan. 5, gm. Józefów n. Wisłą, APŚ, t. 4, s. 123-129.
- 2000 Wyniki piątego sezonu badań na osadzie kultury przeworskiej w Nieszawie Kolonii, stan. 5, pow. Opole Lubelskie, APŚ, t. 5, s. 85-95.
- Wiklak H.
1983 Osada kultury przeworskiej z przełomu okresu lateńskiego i rzymskiego w Stobnicy-Trzymorgach, stan. 2, woj. Piotrków Tryb., Spr. Arch., t. 35, s. 161-208.
- Wiszniewska T., Socha P., Stefaniak K.
2001 Zwierzęce szczątki kostne z wielokulturowego stanowiska w Nieszawie Kolonii, mps, Wrocław.

MARTA STASIAK-CYRAN

RESULTS OF THE SIXTH SEASON OF EXCAVATIONS AT A PRZEWORSK CULTURE SETTLEMENT IN NIESZAWA KOLONIA, SITE 5, OPOLE LUBELSKIE DISTRICT

In the season of 2000, a further fragment of the settlement was examined to the north of the area studied in the previous years, and the exploration of feature 59 was finished – a dwelling feature whose north-western part remained outside the reach of the trench last year. An area of 121,5 sq. metres was unearthed (Fig. 1). As a result of these excavations the entire size of feature 59 was determined - it covers an area of 56 sq. metres in total. It is so far the biggest feature among those unearthed at site 5 in Nieszawa Kolonia (Fig. 2).

As the most interesting discovery one may mention two pits forming together with an adjoining hearth a functional feature complex recorded as no. 69 (Fig. 2B, 5). Complexes composed of pits

(storage?) and hearths with accompanying posthole constructions are known from settlements of the Przeworsk culture.

The dating of complex 69 and also of feature 75 – due to the presence of wheel-made potter (Figs. 3e; 6d, f), as well as some loose finds (Figs. 3c; 4a) should be ascribed, at the earliest, to the second half of the 3rd century.

The features and artefacts uncovered this season and coming from the late Roman period, similarly to the findings from 1999, raise anew the question of the decline of the settlement of the Przeworsk culture in central-eastern Poland, which in the light of the current research seemed to end at the beginning of the younger Roman period.